

Broedende Grote Lijsters *Turdus viscivorus* in Boswachterij Gees in 2000

Henk Jan Ottens

De Grote Lijsters in Boswachterij Gees hadden een duidelijke voorkeur voor bosranden, vermoedelijk vanwege hun afhankelijkheid van grasveldjes om te foerageren. De meeste paren gingen in de eerste week van mei tot broeden over. In vergelijking met gegevens uit de eerste helft van de 20ste eeuw lijkt dat een aanmerkelijke verlating van het broedseizoen. Toch is dat niet aannemelijk, zeker niet gezien de warmere voorjaren in de jaren negentig. Vermoedelijk is de trefkans van nesten in maart en april lager. Beter zoeken zou dat idee kunnen bevestigen.

In Boswachterij Gees werden dit voorjaar tijdens een broedvogelkartering in zestien territoria van Grote Lijsters negen nesten gevonden. In dit artikel wordt ingegaan op de verspreiding en de broedbiologie van deze soort in Boswachterij Gees in 2000.

Gebied en werkwijze

Boswachterij Gees is een relatief kleine boswachterij van 721 ha in het zuiden van de provincie Drenthe (atlasblokken 17-44, 17-45, 17-54 en 17-55). Bos beslaat met 83% het grootste deel; de resterende oppervlakte bestaat uit heide, vennen en recreatieveldjes. De oudste delen van het bos (bestaande uit lariks, beuk, eik of Amerikaanse eik, al dan niet gemengd) zijn rond 1920/1930 aangeplant. Pleksgewijs komen percelen met jong naaldbout voor. Hoewel de boswachterij nauwelijks een lanenstructuur kent, zijn enkele wegen aan de rand omzoomd door oude loofbomen.

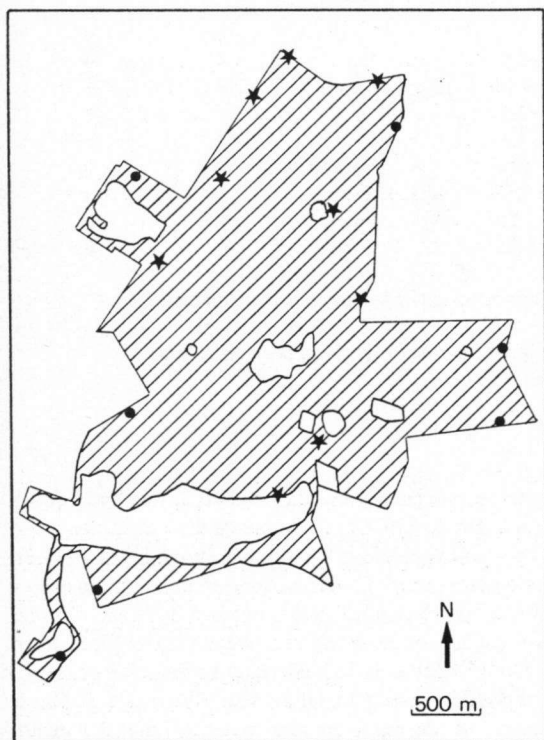
Boswachterij Gees is omgeven door intensief agrarisch land. Ten noorden, westen en deels ten zuiden ervan strekt zich een veenontginningslandschap uit met karakteristiek wijken- en slotenpatroon. De landerijen worden gebruikt voor teelt van aardappelen, suikerbieten en granen. Aan de oostkant van de boswachterij grenst een deels extensief beheerd graslandgebied dat behoort tot het beekdal van de Mars- en Geeserstroom.

Van half maart tot begin juli werd in het onderzoeksgebied een kleine 13 minuten/ha besteed, verdeeld over vijf ronden. Van Grote Lijsters werden zingende en ratelende ('trrrrr-trrrrr') beesten ingetekend. Voorts werd gelet op vogels die met nestmateriaal of voedsel in de weer waren, en werden op geschikt geachte plekken bomen afgetuurd op de aanwezigheid van nesten. Van de nesten werd de inhoud genoteerd, jongen gemeten en gewogen en de hoogte van het nest in de boom met een meetlint gemeten.

Resultaten

Alle territoria bevonden zich in de onmiddellijke nabijheid van de voedselgebieden, namelijk langs de rand van de boswachterij, langs heidevelden of bij grasveldjes in het bos

(Figuur 1). Nesten werden gevonden in laanbeplantingen met oude beuken en eiken, maar ook in jonge naalddhoutvakken van c. 25 jaar oud. Alle nesten waren op karakteristieke wijze geplaatst in de kroon van de boom (grove den) of in de driehoek tussen een (dikke) tak en de stam. De gemiddelde nesthoogte bedroeg 7.20 m ($SD \pm 2.79$ m).

Figuur 1. De verspreiding van Grote Lijsters in Boswachterij Gees in 2000 was duidelijk gekoppeld aan de nabijheid van open plekken en randen. Een stip staat voor een territorium, een ster voor een nest. De gearceerde delen betreffen de boswachterij; witte delen binnen de gebiedsgrenzen zijn open plekken, daarbuiten cultuurland. *Distribution of Mistle Thrushes (star = nest, dot = territory) in the Forestry of Gees (woodland hatched) in 2000 was correlated with nearby open patches and forest edges.*

Tijdens het broedseizoen eten Grote Lijsters vooral ongewervelde dieren. Ik heb geen idee of de intensief bemeste en bewerkte akkers een bijdrage aan de voedselvoorziening leveren. Wel was opvallend dat een braakliggend perceel aan de westkant van het bos frequent werd bezocht door foeragerende Grote Lijsters (trouwens ook door Zanglijsters en Merels). Klaarblijkelijk vormen uit productie genomen percelen een goede voedselbron.

Met zes succesvolle nesten was het broedsucces hoog (Tabel 1). De timing van het broedseizoen had een zwaartepunt in de eerste week van mei. Nest 9 betrof vermoedelijk een tweede legsel. Op 31 mei was het nest af maar bevatte het nog geen eieren. Op 6 juni was alles rustig rond het nest en werd afgezien van een nestcontrole. Waarschijnlijk was in deze periode het vrouwtje bezig met de eileg, maar was het legsel vermoedelijk incompleet. Tijdens een nestcontrole op 19 juni bevatte het nest restanten van kapotte eieren.

Tabel 1. Broedbiologische gegevens van Grote Lijsters in Boswachterij Gees in 2000. *Basic data on the breeding biology of Mistle Thrushes in the Forestry of Gees in Drenthe in 2000.*

Nest	Nestboom	Nesthoogte (m)	Legbegin	Legselgrootte	Aantal jongen
<i>Nest</i>	<i>Nest tree</i>	<i>Nest height (m)</i>	<i>Start of laying</i>	<i>Clutch size</i>	<i>No. young</i>
1	Beuk <i>Fagus sylvatica</i>	7.6	7 mei	4	4
2	Zomereik <i>Quercus robur</i>	5.5	7 mei	4	4
3 ¹	Grove Den <i>Pinus sylvestris</i>	9.15	±8 april	+	+
4 ²	Douglas <i>Pseudotsuga menziesii</i>	3.5	?	+	0
5 ²	Grove Den <i>Pinus sylvestris</i>	4.5	?	+	0
6	Larijs <i>Larix leptolepis</i>	12.4	21 april	+	3
7 ³	Beuk <i>Fagus sylvatica</i>	5.55	±29 april	+	+
8	Zomereik <i>Quercus robur</i>	7.25	4 mei	+	3
9 ⁴	Grove Den <i>Pinus sylvestris</i>	9.35	±4 juni	+	0

¹ Op 8 mei onbekend aantal uitgevlogen jongen gezien / *Fledglings seen on 8 May*

² Mislukt / *Failed*

³ Op 29 mei onbekend aantal uitgevlogen jongen gezien / *Fledglings seen on 29 May*

⁴ Gepredeerd in eifase / *Depredated during egg stage*

Discussie

Over de broedbiologie van Grote Lijsters in ons land is weinig bekend. Uit de jaren dertig stamt een onderzoek van J.N. van den Brink (1936). In hoogstamboomgaarden rond Werkhoven (Utrecht), waar Grote Lijsters 'zoo veelvuldig' voorkomen, vond hij in 1934-36 tal van nesten. Hij vond de eerste bezette nesten rond 22 maart. Aangezien sommige nesten al oudere jongen bevatten, schatte hij dat 'den broedtijd' aanving rond 20 maart. Verder stelde hij vast dat Grote Lijsters vrijwel zonder uitzondering een tweede legsel produceren waarmee ze in de eerste helft van mei zouden beginnen. In Nederland verzamelde gegevens van F. Haverschmidt, helaas nogal cryptisch vermeld in Glutz von Blotzheim & Bauer (1988), duiden op eenzelfde broedbegin: 'in de regel op zijn vroegst vanaf 10 maart, regelmatig echter vanaf ongeveer 20 maart'. Eykman *et al.* (1937) sluiten daarbij aan, en zeggen over de broedtijd: 'Maart, soms eind Februari, tot in Juli'. Ook de in Hens (1964-65) gespecificeerde nestvondsten in Limburg stammen deels uit maart: 10 maart 1926 (eerste ei), 13 maart 1927 (broedend, ei verzameld), 12 mei 1908 (legsel), 15 mei 1930 (5 eieren), 27 mei 1910 (legsel) en 27 mei 1919 (2 eieren).

Refererend aan het onderzoek van Van den Brink zouden nest 1, 2 en 8 in Gees tweede legsel kunnen zijn geweest. Gezien het gedrag van Grote Lijsters in Gees en de afwezigheid van uitgevlogen jongen in april betwijfel ik dit, tenzij de meeste maart-legsel in een vroeg stadium om zeep gaan. Nest 4 en 5 zouden hier voorbeelden van kunnen zijn. Beide nesten vond ik eind mei, lang nadat ze mislukt waren.

Een duik in de nestkaarten van SOVON leverde over 1994-2000 41 nesten van Grote Lijsters op. Twee kaarten melden een nestvondst in maart (21 maart broedend vrouwtje gezien en 26 maart nest met één ei gevonden). Een derde nest met vier jongen op 14 april

moet eveneens in maart gestart zijn. Echter, 63% van de nesten (n=26) werd in april gevonden (gemiddeld op 16 april, SD $\pm$ 9 dagen); de meeste nesten hadden begin mei jongen, overeenkomstig de situatie in Gees.

Recente nestgegevens leveren alleen bij uitzondering nesten in maart op; in de eerste decennia van de 20ste eeuw kwam dit regelmatig voor (zie hierboven). Betekent dit nu dat Grote Lijsters, ondanks een toenemende frequentie van zachte winters en warme voorjaren, later is gaan broeden. Dit is allerminst zeker. De nestvondsten van Grote Lijsters in het nestkaartenproject zijn veelal toevallig. Systematisch zoekwerk kan meer maart-nesten aan het licht brengen. Daarnaast is uit het onderzoek van Van den Brink niet duidelijk wanneer het gros van de paren met broeden begint, in maart of in april. Toch lijkt het broedseizoen voor Grote Lijsters tegenwoordig eerder in de eerste helft van april te beginnen dan eind maart. Ik daag dan ook iedereen uit om in maart nesten van Grote Lijsters te vinden.

Dank Rob Bijlsma diepte uit zijn bibliotheek het oude artikel van J.N. van den Brink op en Frank Majoor spitte de nestkaarten op het SOVON-kantoor door voor Grote Lijsters.

Summary: Breeding Mistle Thrushes *Turdus viscivorus* in the Forestry of Gees in 2000

In 2000, 16 territories of Mistle Thrushes were located in the Forestry of Gees in Drenthe (721 ha, 83% woodland). Territories and nests were situated in proximity of woodland edges (Fig. 1), presumably in response to favoured foraging sites (fallow, fields and recreation sites). Nest site choice was diverse, with mean nesting height of 7.2 m (SD=2.79). Six out of nine nests were successful. Most clutches started in the first week of May (Table 1). The relatively late onset of laying contrasts with country-wide collected data (1996-99, n=26, most started in April, 2 in March) and information from the first four decades of the 20th century (mostly April, with first pairs always in last decade of March). However, given the warmer springs in the 1990s, retarded laying is unlikely in the late 20th century. The scarcity of layings from March in the 1990s is probably observer-biased.

Literatuur

- van den Brink J.N. 1936. Enkele broedbiologische gegevens van de groote lijster, *Turdus viscivorus*. Org. Club Ned. Vogelk. 9: 122-130.
- Eykman C., Hens P.A., van Heurn F.C., ten Kate C.G.B., van Marle J.G., van der Meer G., Tekke M.J. & de Vries Tsj. Gs. 1937. De Nederlandsche Vogels, eerste deel (Raaf-Koekoek). Wageningsche Boek- en Handelsdrukkerij N.V., Wageningen.
- Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K.M. 1988. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 11/II: 1179. AULA-Verlag, Wiesbaden.
- Hens P.A. 1964-65. Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden. Tweede, herziene druk. Publ. Natuurh. Genootsch. Limburg 15: 157-159.

Adres: Boterakker 15, 9451 GS Rolde.